

Ortodoxia 1979/2.

IISUS HRISTOS, ARHIEREU ÎN VEAC

Pr. Prof. D. STĂNILOAE

1. *Permanența arhieriei lui Hristos.* — Fiul lui Dumnezeu ne-a mîntuit prin întrupare, prin jertfa de pe cruce și prin învierea Sa. Aceste trei acte mîntuitoare formează un tot cu valabilitate sau cu eficiență eternă. Jertfa Lui are putere în veac, pentru că e jertfa Fiului lui Dumnezeu Cel întrupat, care a înviat și care rămîne deci veșnic în trupul Său prin care ne comunică și nouă viața nepieritoare a învierii. El s-a întrupat ca să se jertfească și ca să învie. Precum rămîne întrupat permanent, așa rămîne și ca Cel ce s-a jertfit și a înviat. El este astfel Arhiereu în veac ca Cel ce a adus o jertfă pururea eficientă, ca Cel ce s-a jertfit în calitate de Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat și înviat pentru veci. Dar precum valabilitatea în veac a jertfei Lui e dependentă de întruparea și de învierea Lui pentru veci, așa în întruparea Lui e implicată jertfa sau arhieria și învierea Lui, precum ni se arată în icoanele vechi ale Nașterii, unde Pruncul născut e așezat pe disc, și deasupra Lui, steaua, ca deasupra unui Agneț-Miel. De asemenea, în înviere e implicată întruparea și jertfa, căci învierea ne arată pe Cel ce rămîne cu trupul în veci, și a înviat, pentru că a primit moartea neavînd păcat.

Astfel dacă n-ar fi Arhiereu în veac, Hristos n-ar rămîne om în eternitate și anume om înviat. Dar nici n-ar rămîne întrupat în veac și înviat cu trupul, dacă n-ar fi Arhiereu în veac.

Dar de aici urmează că precum faptul întrupării și al învierii Sale are o eficiență veșnică asupra noastră, tot așa are o astfel de eficiență veșnică arhieria Sa. Întruparea, arhieria sau jertfa Sa și învierea Sa nu sînt niște fapte ce aparțin numai trecutului, ci sînt stări de permanentă iradiere mîntuitoare asupra noastră.

Noi vom stărui aici îndeosebi asupra calității de Arhiereu permanent eficient a lui Hristos, pentru că această calitate formează izvorul preoției exercitate de El prin organe văzute în Biserică și pentru că din nesocotirea preoției în Biserică, unele formații creștine din Occident au ajuns și la nesocotirea permanenței eficiente a arhieriei lui Hristos. Această permanentă eficiență a arhieriei Lui, odată cu a învierii în care se arată demnitatea Lui împărătească, o redă pictural, referind-o cu deosebire la Euharistie, și icoana românească pe sticlă, în care Hristos e prezent șezînd pe o laviță, storcînd din strugurii ce cresc din trupul Lui lipit de cruce, într-un potir vinul, sau mai bine-zis sîngele care izvoarăște din trupul Lui prin butucul viței ce crește din El.

Permanența arhieriei lui Hristos e prezentată în Psalmul 109, 5, ca asigurată Lui de Tatăl, desigur pe temeiul întrupării care se va înfăp-

Manuscrisele nepublicate nu se restituie. Colaboratorii sînt rugați să-și păstreze cople de pe manuscrisele pe care le trimit redacției revistei «Ortodoxia».

Manuscrisele, cărțile, comunicările oficiale ale eparhiilor, reviste periodice, abonamentele și orice fel de corespondență privitoare la revistă se trimit pe adresa Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Intrarea Patriarhiei nr. 9, sectorul 5 București, cont 49.08.01.000 — Banca Națională a R. S. România, Filiala sectorului 5, cu mențiunea: pentru «Ortodoxia», revista Patriarhiei Române.

tui prin trimiterea Lui de către Tatăl: «Juratu-s-a Domnul și nu-i va părea rău. Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec». Și această preoție e însoțită de putere și de strălucire întru sfinți.

În Epistola către Evrei acest cuvânt e referit direct la Hristos, spunându-se: «În cuvântul jurământului (din Ps. 109, 5), celui ce a fost în urma legii, pe Fiul în veac (arhiereu) l-a făcut» (Evr. VII, 28): sau «după rânduiala lui Melchisedec, arhiereu fiind făcut în veac» (Evr. VI, 20). Dar autorul epistolei precizează totodată că și arhieria lui Hristos e intim legată de jertfa și de rugăciunile ce le aduce pentru popor, cum a fost legată și cea a legii vechi. Deosebirea e doar în eficiența ei, dată fiind că jertfa adusă de El e nesfârșit mai valoroasă și rugăciunile Lui de asemenea, dat fiind că le aduce pentru noi Cel ce nu este numai unul dintre noi, ci și Fiul Tatălui însuși. De aceea nici nu trebuie să aducă alte și alte jertfe, sau să intre din nou în Sfânta Sfințelor cu alte și alte rugăciuni, și prin aceasta, după încetarea din viață a unui arhiereu să urmeze altul și altul, ci unul și același Arhiereu e prezent în fața Tatălui cu aceeași unică jertfă într-o stare de neîncetată rugăciune pentru păcatele noastre. Permanența lucrării arhieresti și nerepetarea jertfelor și a rugăciunii se conciliază în chip paradoxal, tocmai datorită valorii veșnic nediminuate a jertfei și a puterii izvoritoare din ea, care ea însăși reprezintă și o continuă și infinit de impresionantă rugăciune pentru noi. Epistola către Evrei afirmă simultan această permanență și unicitate a jertfei și a rugăciunii lui Hristos pentru noi și prin aceasta slujirea Lui arhierescă acum și pururea. «Pentru aceea și a mintui desăvârșit poate pe cei ce vin prin El la Dumnezeu pururea (πάντοτε), trăind ca să se roage pentru dânșii» (Evr. VII, 25), sau: «Iar acesta o singură jertfă aducând pentru păcate pururea (εἰς τὸ διηνεχές), a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu... Căci cu o jertfă a desăvârșit pururea (εἰς τὸ διηνεχές) pe cei ce se sfințesc» (Evrei X, 12, 14). Expresia εἰς τὸ διηνεχές nu înseamnă numai că jertfa lui Hristos adusă pe Golgota e atât de valoroasă că pentru ea vor fi iertați toți cei ce vor păcătui, sau vor fi sfințiți toți cei ce vor crede în valoarea ei, ci că din ea izvorăște o putere care poate sfinți și deci ierta pe cei ce o primesc. Expresia εἰς τὸ διηνεχές arată o continuitate de eficiență, de putere iradiantă, nu de simplă echivalență juridică cu toate păcatele viitoare. Altfel n-a avut rost ca Hristos să mai rămână «Arhiereu în veac», sau să ni se mai dea curaj de a ne apropia de Dumnezeu, cu încredințarea că «avem Preot mare» (Evr. X, 21), adică pe cineva care mijlocește pentru noi în continuare.

Să remarcăm însă că în Epistola către Evrei (X, 12) Arhiereul nostru permanent șade totodată pe scaun de-a dreapta Tatălui ca Împărat exercitând deodată slujirea arhierescă și demnitatea împărătească, așa cum e zugrăvit în icoana românească pe sticlă, de care am vorbit. Lucrul acesta îl spune Epistola către Evrei și în forma următoare: «Drept aceea vînd Arhiereu mare care a străbătut cerurile... să ne apropiem cu îndrăzneală de scaunul darului Lui, ca să luăm milă și să aflăm har

spre ajutor la potrivită vreme» (Evr. IV, 14, 16). Așa cum nu putem gândi că Hristos a încetat să exercite puterea Lui de Împărat, așa nu putem gândi că El a încetat să fie Arhiereu activ, care intervine cu jertfa și cu rugăciunile Lui pentru noi. El intervine pentru noi ca Arhiereu, dar ne împărtășește și mila și harul Lui ca Împărat. El prezintă jertfa și rugăciunile Lui pentru noi, dar nu ca unul ce e om simplu ca noi (ca un sfânt oarecare), ci ca unul ce e totodată și Împărat. E Împăratul tuturor, care are în același timp milă de noi; o milă pînă la a prezenta mereu jertfa și rugăciunea Lui Tatălui pentru noi. El nu vrea să forțeze pe Tatăl să ne dăruiască iubirea și slava Lui, ci îl roagă. El roagă ca Fiul de aceeași putere, dar totuși cu simțirea de Fiul. El roagă, în plus, de aceea, pentru că e și om, desigur ca cel ce s-a făcut de bunăvoie om, din milă pentru noi. Dumnezeu cel în Treime nu-și exercită împărăția Lui peste noi în termeni de putere ce forțează, ci de milă, în termenii puterii milostive. Însăși putința concilierii între slujirea arhierescă și demnitatea împărătească stă în faptul că arhieria Lui e unită cu permanența stării Lui de jertfă. Pe scaunul Împăratului domnește «Mielul îngunghiat» din milă față de noi. Iar «Mielul» acesta nu stă pe tron despărțit de noi, cei de pe pămînt, ci El are șapte coarne (șapte semne ale puterii), «care sînt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu trimise peste tot pămîntul» (Apoc. IV, 6). Arhiereul și Împăratul Hristos e pururea lucrător asupra noastră prin Duhul Lui cel Sfînt, sau prin cele șapte lucrări, mai bine-zis prin nenumăratele lucrări ale Lui.

Implicarea stării de jertfă în arhieria permanentă a lui Hristos, are ca scop eficiența ei în Biserică. Prin arhieria Sa în veac, Hristos voiește ca prin ea sau prin jertfa pe care o ține permanent prezentă în fața Tatălui, să fim asociați și noi la jertfa Lui, ca și noi să ne aducem jertfă Tatălui, ca să ne facem bineplăcuți Lui. Dar ca să o putem face aceasta, dispoziția Lui de jertfă trebuie să se sădească și în noi. Deci starea Lui de jertfă și de rugăciune în fața Tatălui are o îndoită direcție: una către Tatăl și una către noi; către Tatăl ca dovadă a predării totale a Sa ca om Tatălui; către noi, ca să ne prindă și pe noi în această dispoziție de predare Tatălui. Acesta e un nou sens al aducerii Sale ca jertfă Tatălui pentru noi: ca să ne prindă și pe noi prin legătura ce-o are cu noi ca om în această pornire de jertfă față de Tatăl.

De aceea ni se împărtășește în Euharistie în starea Sa de jertfă: ca să ne comunice starea și pornirea Sa de jertfă către Tatăl. Prin aceasta ni se face parte și de iertarea păcatelor: prin faptul că aducîndu-ne Tatălui împreună cu El, sîntem iertați.

În acest sens se mai spune că singele Lui curat de păcate, ni se dă spre curățirea singelui nostru de păcate. Dar singele curat de păcate, nu e un singe curat în mod static, ci un singe în care nu se mai mișcă porniri contrare lui Dumnezeu, porniri pasionale spre plăcerile lipirii de cele trupești și lumești, ci porniri spre Dumnezeu prin Duhul Lui cel Sfînt, prin spiritul nostru întărit de Spiritul suprem. Iar întrucît în acest singe e viața dumnezeiască neaplecată spre descompunerea spre care e

după trupul nostru prin plăcerile inferioare, se mai spune că trupul și singele Domnului ni se dă și «spre viața de veci». Dar la această putere ne ridicăm unindu-ne cu Hristos în mod desăvârșit în starea lui de jertfă, sau de predare totală Tatălui ca om, și prin aceasta unindu-ne împreună cu Hristos, și cu Tatăl.

Dar pentru a ni se împărtăși Hristos în această stare de jertfă în chip văzut, El are nevoie nu numai de niște chipuri văzute prin care să ni se împărtășească, ci și de niște organe văzute, adică de preoți.

Dacă Arhieria lui Hristos constă în a se aduce Tatălui în stare de jertfă, cu atragerea simultană a noastră în această stare, arhieria Lui trebuie să se prelungească prin chipuri și organe văzute în toți cei ce cred în El. În scopul acesta El a instituit o preoție, care e legată de aducerea și împărtășirea jertfei Lui, prin care El însuși exercită prin organe văzute arhieria Lui, oferirea Sa ca jertfă Tatălui și sălășluirea Lui ca jertfă în noi, ca și noi să ne aducem, prinși în jertfa Lui, ca jertfe Tatălui ceresc.

Dacă Hristos e Arhieriu în veac, nu numai învățător în veac, în Biserică nu ajunge să existe numai un ministeriu al cuvântului. Această teorie e legată de o altă: de aceea că oamenii nu primesc de la Hristos decât vestea că au fost iertați, pentru jignirea adusă lui Dumnezeu, în mod juridic, prin echivalentul satisfacției sau ispășirii adusă de Hristos Tatălui pe Golgota; că deci, ei nu trebuie atrași la o unire cu Dumnezeu prin jertfă, prin părăsirea egoismului lor păcătos.

Deosebirea între preoție și ministeriu e aceasta: preoția e legată de aducerea jertfei lui Hristos și atragerea credincioșilor în această jertfă prin împărtășirea de ea, pe când ministeriu e simpla vestire prin cuvânt a iertării aduse pe Golgota prin jertfa juridic-satisfăcătoare sau expiatoare a lui Hristos. Unde lipsește preoția, Hristos e conceput ca nemaifiind în lucrarea mântuirii noastre, ci asistând din cer, la vestirea rezultatului jertfei Lui de pe Golgota. E drept, că vorbesc și unele din acele formații creștine despre un sacerdoțiu al tuturor credincioșilor, pe care îl practică prin ministeriu delegații lor. Dar întrucât acest ministeriu se reduce aproape numai la vestirea cuvântului, înseamnă că nici în sacerdoțiul credincioșilor nu se cuprinde altceva decât funcția vestirii cuvântului, pe care ei o delegează unora dintre ei.

Pe de altă parte și în Biserica Ortodoxă se adaugă preoților în precizarea chemării lor numirea de «slujitori»; dar aproape totdeauna precizarea aceasta are încă o precizare: slujitori ai altarului, sau ai celor sfinte (λειτουργοί).

Desigur ei trebuie să slujească și cuvântului. Dar slujirea aceasta e strâns unită cu slujirea jertfei euharistice și a celorlalte taine, incluzând în învățătura despre Hristos și învățătura despre arhieria și jertfa Lui permanentă. «Slujirea», «slujba» preotului în Ortodoxie, e o lucrare sfântă (ιερουργία) și sfînțitoare pentru că prin ea se transmite credincioșilor harul dumnezeiesc. Ea se numește de aceea și «sfânta slujbă». Preotul ca slujitor e un «ierurgisitor», e un «liturghisitor», cu chip po-

triv și nu un «ministru» sau «ministrant», sau «administrator» cu chip lumesc al cuvântului sau al sacramentelor. Iar pentru aceasta Hristos Arhieriu dă un har special care îl face asemenea Lui. Cine se comportă însă ca un «administrator» cu chip nediferențiat de al celorlalți credincioși, arată că s-a afectat de concepția că nu are o preoție deosebită de «ministeriu» mirenilor.

X 2. *Arhieria lui Hristos la Sfântul Chiril din Alexandria.* — Despre permanența arhieriei lui Hristos, despre definirea ei prin jertfa pururea actuală și despre atragerea credincioșilor în ea, ca condiție indispensabilă a mântuirii, a vorbit pe larg Sfântul Chiril din Alexandria în opera «Inchinare în Duh și Adevăr» (P.G. 68) și «Glafire» (Fine încreștări) P.G. 69). Despre calitatea de arhieriu primită de Hristos, Sfântul Chiril zice: «Emanuel a fost hirotonit legiuitor și arhieriu pentru noi de către Dumnezeu și Tatăl, aducându-se pe Sine jertfă pentru noi». Căci fericitul Pavel a zis: «Legea rânduiește prin Moise preoți, oameni ce au slăbiciune; dar cuvântul jurământului celui de după lege, pe Fiul în veci desăvârșit» (Evr. VII, 28). Deci a coborât Cuvântul din cer și s-a făcut ca noi, slujitor al celor sfinte și al cortului celui adevărat, pe care l-a clădit Domnul și nu omul... și la sfârșit L-au răstignit. Dar a răsărit iarăși și a înviat Hristos, dezlegând durerile morții, precum s-a scris (Fapte II, 24). Căci cum era cu puțință să fie ținut de moarte Cel ce era viața după fire, ca Dumnezeu?»¹

Iar despre eficiența permanentă a arhieriei lui Hristos, tot sfântul Chiril zice: «Iar în timpul de acum socotesc că fiecare dintre credincioși este casă și templu al lui Dumnezeu, având sălășluit în Sine pe Hristos. Pentru că «locuiește în inimile noastre prin credință», precum s-a scris (Efes. III, 17). «...Căci este în noi ca Cuvântul lui Dumnezeu, ca înțelepciunea, ca lumina, ca viața, ca pîinea cea vie din cer»².

Dar pîinea cea din cer e trupul Lui cel jertfit. Și se înțelege că prin aceasta este în cei credincioși în toate timpurile și ca Arhieriu care se aduce jertfă și ne face și pe noi să ne aducem jertfa de bună mireasmă împreună cu jertfa Lui, pe care altădată sfântul Chiril o numește mirul lui Hristos ce se înalță spre Tatăl din noi. «Dar și noi înșine sintem primiți de Tatăl când se ridică din noi buna mireasmă a mirului lui Hristos»³. Această permanență a stării de jertfă a lui Hristos, adusă Tatălui de El și din noi, împreună cu noi, o exprima Sfântul Chiril astfel: «Deci unul și același fiind Emanuel răspîndește buna mireasmă și în sfintele corturi, adică în biserici, dar a pătimit și în afară de poartă, unde și noi trebuie să ieșim, purtând ocară Lui, cum s-a zis de dumnezeiescul Pavel» (Evr. XIII, 13)⁴. Propriu-zis, când ne identificăm cu starea de jertfă a lui Hristos, sintem și noi în fața Tatălui, în mod actual ca și El, sau împreună cu El; dar aceasta înseamnă că am primit moartea Lui față de lume, că am ieșit interior din lume. Hristos ieșind prin moartea sau prin predarea Sa cea pentru noi Tatălui, a intrat la Tatăl, dar

1. *Inchinare în Duh și în Adevăr*, cartea X; P.G. 68, col. 673.

2. *Op. cit.*, col. 676.

3. *Op. cit.*, col. 664.

4. *Op. cit.*, col. 669.

nu cu o umanitate izolată luată din noi, ci purtându-ne în ea virtual pe toți. «Căci e nesticăcios și rămîne pururea Unul-Născut și e atotcunoscut tot timpul. Și e înaintea Domnului, adică în ochii Tatălui. Căci, cînd s-a făcut Emanuel ca noi, atunci a și intrat în Sfînta Sfintelor prin cortul mai mare și mai desăvîrșit, adică în cer, ca să se arate, precum s-a spus, în fața lui Dumnezeu pentru noi (Evr. IX, 24). Căci nu se înfățișează pe Sine în fața Tatălui, ci pe noi întru Sine, care am căzut de la ochii Lui, din pricina neascultării lui Adam și a păcatului, care a stăpînit peste toți. În Hristos am dobîndit deci apropierea și îndrăznirea spre intrarea în Sfintele, precum a spus înțeleptul Pavel»⁵.

Numai pentru că este El la Tatăl ca Cel ce s-a jertfit ca om din care iriază puterea de dăruire totală arătată prin jertfă, putem intra și noi la Tatăl, însușindu-ne prin această putere și noi starea Lui de jertfă. Hristos se află într-o astfel de stare că produce și în noi o dispoziție sau o stare de jertfă nu prin imitare, ci prin iradierea stării Lui în noi. Mai mult, El este în noi înșine în starea de jertfă, putînd răspîndi și din noi buna mireasmă a jertfei Sale împreună cu buna mireasmă a jertfei noastre, a cărei dispoziție o creează în noi. Dar buna mireasmă a jertfei noastre, provocată de buna mireasmă a jertfei Lui, ia forma virtuților. Căci fiecare virtute a noastră e o depășire a egoismului, o punere a noastră la dispoziție lui Dumnezeu și a semenilor. Fiecare virtute e un act de jertfă vie, lucrătoare, pentru că își are izvorul în jertfa vie, lucrătoare a Lui. Aceasta ne dă putința să înțelegem puțin misterul faptului că Hristos, deși după înviere e într-o viață de maximă intensitate, e în același timp într-o stare de jertfă (se înțelege ca om): «El însuși este jertfa cea sfîntă, care răspîndește buna mireasmă prin virtuți... Căci virtuțile sînt ascunse în noi și așezate în lăuntru minții»⁶. Dar pentru aceasta trebuie să ne mișcăm și noi spre înălțimea supremă la care este El prin jertfă adusă, adică spre Tatăl. Iar aceasta nu o putem face fără ajutorul Lui, adică fără Duhul.

Prezența lui Hristos în cer ca jertfă pentru noi e o continuă pleoară a Lui pentru noi în fața Tatălui, dar și un izvor de putere pentru noi, ca să intrăm, sau să ne putem înălța unde este El. Însă noi trebuie să folosim această putere, sau acest ajutor și această bunăvoință a Tatălui de a ne primi, cîștigată prin jertfa lui Hristos ca om pentru noi. Hristos ca Arhiereu ne are la inima Sa, cum avea arhiereul din Vechiul Testament cele 12 pietre prețioase, reprezentînd cele 12 seminții ale lui Israel, la pieptul lui. Dar noi trebuie să ne folosim de ajutorul ce ni-l dă El, gîndindu-se la noi și rugîndu-se pentru noi, ca să urcăm noi înșine «spre înscrisul nostru de sus». Simbolul mi se pare că este acesta: ca și pietrele prețioase, cei aflați în conștiința și amintirea lui Hristos urcînd spre înscrisul de sus, dobîndesc acest lucru prin armele dreptății (Efes. VI, 11)⁷.

Starea permanentă de jertfă și deci și de arhiereu a lui Hristos, cu scopul ca să ne atragă și pe noi în această stare, se arată în deosebi în

Sfînta Euharistie. Împărtășindu-ne de El și ca urmare aducîndu-ne și noi Tatălui, împreună cu El, sîntem într-un fel și noi preoți și jertfe. Dar Hristos își arată în noi puterea aducerii Sale ca jertfă în toate darurile ce le facem lui Dumnezeu și semenilor în fiecare zi. Aceasta dă ocazie Sfîntului Chiril să facă o deosebire între preoția noastră generală aducătoare de daruri și între preoția prin care ni se comunică în mod obiectiv și verificat Hristos ca jertfă, sub chipuri văzute, ca să putem lua din aceasta puterea de a aduce darurile noastre. Hristos are nevoie, pentru comunicarea Sa ca jertfă către noi, și de niște organe umane văzute, sau de niște preoți slujitori ai jertfei Lui în chip văzut, rînduiți în mod vizibil din împuternicirea Lui. El trebuie să ne arate și prin ateste organe văzute, deosebite de noi, că e deosebit de noi, ca Arhiereu aducător de jertfă, ca să nu se volatilizeze totul într-o impresie subiectivă.

Pe lîngă aceea, împărtășirea tuturor membrilor unei comunități de la un singur preot slujitor al jertfei, e o condiție pentru păstrarea unității între ei, pentru adevărarea faptului că se împărtășesc de Același Hristos. Iar prin comuniunea ce există între toți preoții printr-un singur episcop, ca și între preoția întregii Biserici prin comuniunea episcopilor lor, se asigură unitatea împărtășirii tuturor credincioșilor Bisericii de Același unic Hristos și deci unitatea tuturor în El.

Unitatea Bisericii se menține astfel prin împărtășirea euharistică de Hristos a tuturor de la același preot, sau de la preoții aflați în comuniune prin episcopi, dar și prin darurile și rugăciunile ce le fac lui Dumnezeu în Biserica în care se săvîrșește jertfa lui Hristos vizibil prin preoții aflați în comuniune, prin episcopii de care sînt hirotoniți. În acest caz chiar darurile ce și le fac credincioșii întreolaltă și rugăciunile ce le fac pentru ei și pentru alții își iau puterea din jertfa Aceluiași Hristos de care se împărtășesc.

Desigur, primul dar ce-l aduc credincioșii lui Dumnezeu este Hristos cel jertfit, unind cu El și jertfa lor reprezentată prin prescura adusă. Numai aducînd pe Hristos, se pot aduce și pe ei, sau viceversa. Așa se întărește unitatea Bisericii prin iubire între credincioși și Dumnezeu și întreolaltă. Și așa se face evident faptul că jertfa de sine a credincioșilor din puterea lui Hristos și darurile proprii aduse din aceeași putere sînt singurul mijloc de eliberare din robia păcatului, care constă din împlinirea voilor și plăcerilor egoiste. Drumul mîntuirii, ca eliberare de păcat, are trei trepte: jertfa (din puterea jertfei lui Hristos), iubirea și unirea. Unde nu e jertfă, nu e nici iubire, nici unire, deci nici eliberare de păcat. Nu degeaba formațiunile creștine occidentale care înlătură jertfa euharistică a lui Hristos, afirmă imposibilitatea eliberării de păcat și imposibilitatea efortului pentru eliberarea de el.

Toate acestea le spune Sfîntul Chiril din Alexandria în diferite chipuri. Odată el spune: «Arătîndu-se în lumea aceasta, cortul sfînt și adevărat, adică Biserica, Hristos strălucește în ea în multe feluri și se aduce de noi și pentru noi ca jertfă sfîntă lui Dumnezeu și Tatăl, preț

5. Op. cit., col. 674.

6. Op. cit., col. 689.

7. Op. cit., cartea XI, col. 740.

de răscumpărare și schimb pentru viața tuturor, ca Unul ce e de un preț egal cu toți (acest «preț» egal se poate exprima și ca «putere» ce se poate dăruia tuturor și poate întări pe toți ca să se aducă dar lui Dumnezeu *n.n.*). Căci după ce Unul-Născut s-a făcut om, ca unul din noi, s-a adus pe Sine însuși lui Dumnezeu și Tatăl, ca frunte și pîrgă a firii omenestii ce răspîndește buna mireasmă a sfințeniei care se află în El în chip firesc, din pricina omenității. Fiind Unul și Același a fost închipuit în multe feluri prin aducerile, de daruri ale căpeteniilor (în Vechiul Testament *n.n.*). Dar și acum Hristos, se aduce jertfă (*ιερουργεται*) prin conducătorii ce se succed în timp (preoți, episcopi, *n.n.*), fiind înțeles în multe feluri și cinstit prin diferite numiri. Iar aducerea darurilor în fiecare zi (în Vechiul Testament, *n.n.*) închipuiește săvîrșirea neînteruptă și fără sfîrșit a jertfei lui Hristos în toată ziua și aducerea de daruri în fiecare zi de către cei îndreptățiți în credință. Căci nu vor lipsi închinătorii și nu va înceta aducerea de daruri. Ci Hristos se va aduce de noi și pentru noi, fiind jertfit (*ιερουργούμενος*) tainic în corpurile sfinte. Și El este darul nostru prim și mai presus de toate. Căci s-a adus pe Sine jertfă lui Dumnezeu și Tatălui, și nu pentru Sine, după învățătura cea neștirbită, ci pentru noi cei de sub jugul păcatului. Dar după asemănarea cu El și noi sintem jertfe sfinte, ca unii ce am murit păcatului, întrucît a fost omorît păcatul din noi și viețuim lui Dumnezeu viața cea întru sfințenie și cuvioșie»⁸.

Arhiera permanentă a lui Hristos, dar și exercitarea ei văzută prin preoții slujitori o afirmă Sfîntul Kiril și cu prilejul explicării poruncii primite de Moise de la Dumnezeu de a instrui pe Aaron și pe fiii lui în slujba arhieriei: «Și tu adu la tine pe Aaron, fratele tău, și pe fiii lui». Și Hristos a fost, așa zicînd, chemat spre a fi arhieriu prin voia Tatălui. Iar împreună cu El au fost chemați într-un anumit fel și au fost rînduiți împreună-lucrători în slujba preoției și dumnezeieștii ucenici. De aceea s-a și spus limpede: «împreună-lucrători ai lui Dumnezeu sintem» (I Cor. III, 9; Rom. XVI, 3)⁹. Preotul nu lucrează în Taine singur, ci împreună cu El lucrează Dumnezeu, sau El lucrează împreună cu Dumnezeu. Chipul văzut al Tainei nu e numai o icoană despărțită de o lucrare ce se împlinește pe plan nevăzut. Ci prin acest chip însuși, sau prin mișcarea mîinii preotului e lucrătoare și puterea lui Dumnezeu, respectiv a lui Hristos. Nu se dispensează Hristos de mișcarea mîinii preotului și de rugăciunea rostită în săvîrșirea Tainei de preot, dar în mișcarea și în rugăciunea aceasta e lucrător și Dumnezeu; El le face deplin și dumnezeiește eficiente.

Am menționat că în Hristos care s-a adus pe Sine jertfă am fost ridicați și noi, prin împărtășirea de jertfa Lui și prin transpunerea noastră, datorită acestui fapt, în starea de jertfă, la suprema înălțime dumnezeiască a umanității noastre, adică lîngă Tatăl însuși. Sfîntul Kiril spune acest lucru, folosindu-se iarăși de imagini din Vechiul Testament. În vreme ce Moise se străduiește să urce la adevăr și prin sine să urce

și poporul, dar nu reușește, «Hristos este adevărul însuși (ca Dumnezeu, fiind ca om, și cale spre adevăr, *n.n.*). Căci prin El avem aducerea la Tatăl și am ajuns aproape de El, ca de un munte, întrucît am ajuns la cunoștința despre El... Se sfințesc și aceia desigur, dar nu ajung la deplina sfințenie prin preoția legii. Căci aceasta are nevoie și ea de sfințenie, întrucît i s-a poruncit să se sfințească din altă parte. Dar Hristos este Arhieriu fără pată și Sfîntul Sfinților... Preoția aceea s-a înlocuit, neavînd neprihănirea și sfințenia la culme. Căci n-a desăvîrșit pe nimeni în conștiință... (nu s-a simțit nimeni în conștiință lipsit de păcat, curățit deplin de păcate, ca cei ce primesc pe Hristos, *n.n.*)... Dar prin Hristos se sfințesc popoarele și neamul cuvios și sfințit de odinioară»¹⁰.

«În Hristos am fost chemați la cetatea de sus și ne învrednicim de vederea cea de la Dumnezeu și Tatăl. Săvîrșită fiind jertfa și stropit fiind tot poporul prin sîngele Legămîntului, s-a suit, zice Moise și Aaron și Nadav și Aviud și 70 din bătrînii poporului lui Israel și au văzut locul unde stătea Dumnezeu lui Israel, și cele de sub picioarele Lui, ca o piatră de safir și ca un chip de tărie a cerului curat... În acestea vedem ca într-un tablou Biserica de sus și din ceruri, sau cerul, și pe cea de pe pămînt după asemănarea celei de sus, care e numită munte, pentru înălțimea la care se află prin virtute cei ce locuiesc în ea»¹¹.

La înălțimea aceasta ne ridică Hristos prin faptul că e jertfa desăvîrșită, sau desăvîrșirea totală ca om, ridicîndu-ne și pe noi unde este El, sau în El. Cel ce aduce jertfă un animal, sau un anumit bun exterior lui, e departe de a fi preot desăvîrșit. Și nici jertfa nu e desăvîrșită, pentru că prin ceea ce aduce nu se aduce pe sine de bunăvoie. Cel ce acceptă de bunăvoie să fie adus de altul ca jertfă, e un grad mai înalt de jertfă; dar dacă are niște păcate pentru care plătește primind moartea, nu aduce nici el cel mai înalt grad de jertfă. Cel mai înalt grad de jertfă l-a adus Hristos care a acceptat de bunăvoie să fie adus ca jertfă fără nici un păcat. Aceasta a însemnat totodată că s-a adus singur ca jertfă, dar nu fără să fie nevoie, nu omorîndu-se singur, ci răbdînd moartea de bunăvoie adusă Lui de răutatea altora. De fapt singur a primit moartea fiind fără de păcat și pentru păcatele altora.

El a murit exclusiv pentru alții; și exclusiv ca să biruiască, prin aceasta răutatea lor. De aceea numai unindu-ne cu El în această stare de jertfă, ne putem însuși și noi curăția de păcat și deci aducîndu-ne jertfă, o facem cu o dispoziție lipsită de orice păcat.

El s-a adus jertfă exclusiv din dragoste pentru ceilalți. Și cei ce se împărtășesc de El sînt ridicați la înălțimea dragostei exclusive de oameni.

El s-a adus ardere de tot lui Dumnezeu, sau s-a topit din dragoste întreg pentru ei. Și rămîne permanent în această stare de ardere de tot, care pe planul sufletului înseamnă topire, dar și persistare la un nivel de maximă intensitate a iubirii, atrăgîndu-ne și pe noi spre ea. «Hristos

10. *Glaphyrorum in Exodum*, libr. III; P. G. 69, col. 509.

11. *Op. cit.*, col. 513.

8. *Op. cit.*, cartea X, col. 708.

9. *Op. cit.*, cartea XI, col. 728.

e ardere de tot, adică cu totul întreg și nu în parte, dăruindu-se spre miros de bună mireasmă lui Dumnezeu și Tatăl. De aceea e și Sfântul Sfinților. Căci ne sfințim în El și El e toată dreptatea noastră, mai bine-zis e sfințenia chiar și a duhurilor de sus». În El e dragostea curată către Dumnezeu și din ea sorbim și noi putere pentru ea. Dar dacă El se dăruiește cu această sfințenie celor ce vor să se sfințească din El, locul unde se împărtășește El ca jertfă nu poate fi decât Biserica, adică acolo unde se aprinde și se manifestă dragostea între credincioși și întreolaltă, acolo unde sînt cucerii de elanul ieșirii din izolarea egoistă și al trăirii în comuniune. «Căci locul cel mai convenit al dumnezeieștei jertfe (ιερούργιας) este Biserica lui Dumnezeu și că în ea trebuie să se săvîrșească taina lui Hristos, îl arată cuvîntul: «În loc sfînt se va minca, în curtea cortului mărturiei» (Levit. VI, 26)¹².

Aaron nu putea rămîne permanent cu jertfa adusă în Sfînta Sfîntelor, arătîndu-se în aceasta că jertfa lui nu era desăvîrșită, deci nici arhieria Lui. Hristos a intrat odată cu jertfa Sa în Sfînta Sfîntelor din cer și rămîne permanent în ea, pentru că jertfa Lui e desăvîrșită și deci și starea Lui de jertfă, exercitînd de acolo în veac puterea de sfințire a tuturor celor ce voiesc să se împărtășească de jertfa Lui, a celor ce voiesc să se desăvîrșească prin El (Evr. X, 14).

3. *Cîteva semnificații teologice și spirituale ale arhieriei lui Hristos și ale preoției bisericesti.* — a. Jertfa nu se poate concepe decât ca un raport între persoane. Nu se jertfește o persoană unui lucru și nici un lucru nu se jertfește prin el însuși unei persoane. Căci jertfa e manifestarea supremă a iubirii. Prin ea cel ce se jertfește vrea să scape viața altei persoane jertfind-o pe a sa. Dar cel ce se jertfește presimte în cel pentru care se jertfește o valoare mai mult decât trecătoare, presimte în el eternitatea. La fel se presimte pe sine cîștigînd prin jertfă o viață dincolo de viața pe care o dă. Dar pe de altă parte își dă seama că eternitatea aceasta nu o are nici el însuși, nici celălalt prin el însuși, ci printr-o Persoană eternă prin ea însăși. Persoana eternă prin ea însăși dă și persoanei create o valoare eternă și o îndeamnă să se jertfească pentru alta, sau pentru altele, întrucît o face să presimtă valoarea eternă a sa și a persoanei sau persoanelor pentru care se jertfește și că fericirea eternă a acelor persoane umane create depinde de actul ei de jertfă pentru ele. De aceea jertfa adusă de o persoană pentru alta este și o jertfă ca omagiu adusă lui Dumnezeu, adică nu o jertfă de care Dumnezeu însuși ar avea nevoie, ci prin care dă ascultarea convenită lui Dumnezeu, împlinînd porunca Lui de a asigura prin jertfa sa fericirea eternă a persoanei, sau persoanelor pentru care o aduce. Astfel jertfa este un act de supremă manifestare a ascultării creaturii de Dumnezeu și a iubirii față de o altă creatură a Lui.

În cazul jertfei lui Hristos una și aceeași persoană are eternitate prin sine, dar a asumat și o fire care poate accepta moartea vieții Sale

¹². *Glaphyr. in Levit.*; P. G. cit. col. 552.

trecătoare. Pentru a înfăptui acest act de jertfă, ca ascultare culminantă de Dumnezeu și ca iubire culminantă de oameni, Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om și s-a jertfit pentru frații Săi întru umanitatea.

Astfel jertfa Lui implică și în Dumnezeu o Persoană, căreia I se jertfește o alta, care s-a făcut om în acest scop. Ea implică pe Dumnezeu în Treime, dacă trebuie să presupunem în Dumnezeu și Persoana care aduce în adîncul sensibil al ființei umane puterea plină de sensibilitatea Persoanei care s-a jertfit și pe cea care a hotărît ca acea Persoană să aducă o astfel de jertfă. Și dacă orice jertfă a făpturii umane pentru altă făptură umană se hrănește din puterea și sensibilitatea arătată în jertfa Fiului lui Dumnezeu, orice jertfă între făpturile umane implică pe Dumnezeu în Treime.

b. Jertfa implică în ea și o durere a celui ce se jertfește pentru cel pentru care se jertfește: o durere capabilă să meargă pînă la moarte. Cu cît mai mare e capacitatea cuiva de a suferi pentru altul, cu atît îl iubește pe acesta mai mult, fiind în stare să meargă pînă la moarte, pînă la marginea existenței Sale. Căci deși presimte că va avea după moarte viața eternă, el nu se mai gîndește nici la ea în clipa jertfei, sau se simte în stare să renunțe în general la viața pur și simplu pentru celălalt, sau pentru ceilalți. Mai bine-zis deși își dă seama prin reflexie că astfel de iubire care merge pînă la moarte, implică, primind moartea, în mod explicit că va continua să trăiască în alt plan, și pur și simplu că renunță la totul, adică la însăși viața sa în general pentru celălalt. Pe primul plan stă gîndul la valoarea vieții celuilalt, nu gîndul la vreo altă viață a sa. De aceea s-a făcut Fiul lui Dumnezeu om, ca să-și însușească capacitatea să suporte, ca un om durerile pînă la moarte pentru frații Săi întru umanitate. Ba întrucît a fost om fără de păcat, El n-a suferit durerile morții silnice și pentru Sine, ci numai pentru ei.

Durerile pentru tine reduc mărirea durerile și deci și a iubirii pentru alții. Hristos a trăit durerile pentru alții ca pe ale Sale, dar lipsite de orice îngustare individualistă. Dar în mod paradoxal iubirea prezentă în durerile morții pentru alții micșorează aceste dureri. Poate de aceea în icoanele ortodoxe ale răstignirii se vede o anumită superioritate a lui Hristos față de moarte. El nu e contorsionat pînă la desfigurarea feții și pînă la incovoierea totală a trupului sub durerea morții.

Această forță în primirea morții înalță în general pe toți martirii și eroii. Dacă un păcătos e pus în situația să fie dat la moarte aparent pentru alții, nevăzîndu-și păcatele proprii, consideră moartea sa ca total lipsită de rost, ca absurdă și aceasta îl face să sufere dureri cu mult mai mari.

Iisus a suferit durerile cele mai mari cu conștiința nenorocirii cărora sînt supuși frații săi pentru păcatele lor. Dar în același timp, sensul major pe care îl vedea în moartea Sa ca moarte mîntuitoare pentru ei, îi dădea și o putere de a o suporta într-un mod neînfrînt de durerile ei.

El e deci Arhierul suprem întrucît a suferit pînă la moarte, pînă la jertfa de Sine prin moarte, exclusiv pentru frații Săi întru umanitate,

dar poate să și fructifice puterea jertfei Sale, transmitând-o lor, deoarece atât prin iubirea atotcurată pusă în ea, cât mai ales prin dumnezeirea Sa moartea nu L-a putut ține, iar această putere de biruire a morții, le transmite și lor, odată cu puterea de a trăi și ei o viață de jertfă. În sensul acesta, Iisus în veac are o preoție netrecătoare și de aceea «poate să mîntuiască desăvîrșit pe cei ce se apropie printr-însul de Dumnezeu, căci pururea e viu ca să mijlocească pentru ei» (Evr. VII, 28). Acest Arhiereu «va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiti lui Dumnezeu» (Evr. IX, 15). E vorba deci de o curățire continuă ce se întinde în tot viitorul pentru toți cei ce vin pe lume și sînt supuși puterii de păcătuire.

Dragostea totală pentru cei ce se jertfea copleșea în oarecare măsură durerile fizice ale morții suportate pentru ei, și-i dădea și o bucurie sufletească pentru jertfa ce o aducea; dar pe de altă parte conștiința că nu toți se vor folosi de jertfa Lui, îi dădea un alt fel de durere sufletească. Însuși cuvîntul Său din grădina Ghetsimani, din preajma morții: «Întristat este sufletul Meu pînă la moarte» (Matei XXVI, 38) exprimă nu numai frica de moarte, ci și o durere mai mare că a tuturor din conștiința că mulți nu se vor folosi nici de moartea Lui pentru scăparea de suferințele veșnice ce-i așteaptă de pe urma persistenței în păcate.

Paradoxal manifestat în bucuria că prin moartea suportată pentru oameni, mulți se vor mîntui, dar și în tristețea că mulți nu se vor mîntui persistînd în refuzul jertfei Lui, continuă în Iisus pînă la sfîrșitul lumii și ambele laturi ale acestei stări paradoxale țin de arhieria Lui. De aceea a spus El că nu va bea vinul deplinei bucurii de cît cînd îl va bea cu toți în Împărăția cerurilor (Matei XXVI, 29; Marcu XIV, 25; Luca XXII, 18). Origen a comentat acest cuvînt în sensul că Hristos nu va fi deplin liber de întristare cît timp va ține viața omenească pe pămînt și va vedea pe unii refuzînd mîntuirea prin jertfa Lui, sau persistînd în păcate. Căci precum e bucurie în cer pentru orice păcătos care se mîntuiește așa e întristare pentru orice om care e văzut că persistă în păcate. De aceea și Sfîntul Maxim Mărturisitorul și Pascal au spus că Hristos va pătimi cu noi pînă la sfîrșitul lumii.

Astfel dacă Liturghia în care credincioșii se împărtășesc în comun de trupul și de sîngele Lui e o sărbătoare a bucuriei, pentru Hristos și pentru cei ce se împărtășesc, absența credincioșilor de la Liturghie, sau neîmpărtășirea lor este o întristare pentru Domnul Hristos, care se află pe altar și nimenea nu se apropie să se împărtășească de jertfa Lui.

Dar această stare paradoxală proprie Arhiereului Hristos e proprie și oricărui preot: bucurie pentru cei ce primesc jertfa Lui la care se asociază și actul lor de aducere a ei, sau orice osteneală și durere a lor pentru ei, și întristare pentru cei ce nu se folosesc de această jertfă și osteneală. Durerea sau suferința preoției este și ea o durere din iubire.

Dimpotrivă, suferința pentru faptul că alții se mîntuiesc, este proprie satanei și îngerilor lui. Ei sînt la antipodul preoției. Chinul tuturor celor răi este că nu pot aduce nici o jertfă pentru scăparea altora

pentru că nu voiesc să aducă o astfel de jertfă și suferă cînd alții aduc astfel de jertfe și se găsesc unii care se folosesc de ele pentru a se mîntui. A voi binele altora și a suferi cînd aceia nu sînt părtași de el și a aduce orice jertfă pentru a-i face părtași de bine, se înțelege de binele veșnic, e propriu preoției care se alimentează din arhieria și jertfa lui Hristos. Toți cei ce fac așa sînt părtași de preoția generală. Iar cei ce le mijlocesc acestora jertfa lui Hristos, ca izvor al puterii lor de a se jertfi, sînt părtași de preoția slujitoare specială.

Dimpotrivă, toți cei ce se bucură de răul altora și nu fac nici o jertfă pentru a-i ajuta să se mîntuiască, sînt slujitorii celui rău. Ei nu pot scăpa de durerea din pricina altora, pentru că nu există niciodată oameni care să nu caute binele, iar durerea sau suferința lor pentru binele pe care-l caută alții, este o suferință otrăvită, este un chin care e cu totul altfel decît suferința cea milostivă și iubitoare a Arhiereului Hristos și a tuturor celor părtași de preoția Lui (membrii preoției generale și slujitoare).

Iisus continuă să sufere pentru noi ca Arhiereu pentru că vrea să ne comunice și nouă prin jertfa Lui nu numai bucuria că vom învia sau că se unește din dragoste cu noi, ci și pornirea de a ne jertfi și noi pentru alții și de a suferi la vederea persistării lor în cele rele. Starea de jertfă pe care voiește Hristos să ne-o comunice este și această sensibilitate dureroasă pentru suferințele și perspectivele de a se pierde ale altora din pricina persistării în cele rele. Nu constă oare jertfa continuă a mamei și în această sensibilitate dureroasă pentru neajunsurile actuale și pentru cele pînă la un grad prevăzute ale copiilor? Dar nu reprezintă oare în același timp această sensibilitate dureroasă a unora pentru greutățile și nenorocirile altora o țintă de mare înălțime spirituală pentru umanitate în general și un mijloc de a se ajuta unii pe alții, pentru a se înălța spre o stare de înălțime spirituală? Și nu urmărește Iisus prin permanența arhieriei Sale, sau a stării continue de jertfă, voința de a ne face și nouă parte de ea și de a ne conduce prin ea spre o astfel de înălțime pe fiecare în parte și pe toți împreună?

c. Dar așezarea aceasta a unuia sub povara durerilor altuia este în același timp dovada unei introduceri a eului celui dintîi în ființa celui de al doilea, pentru a-l trezi pe acela din învîrtoșarea lui. Și ni se pare foarte vădit faptul că de-abia cînd suferi pentru altul, poți intra în interiorul aceluia, pentru că numai așa acela ți se deschide ca să te primească și tu ai prin simpatia ta plină de durere pentru el, puterea de penetrare în el și voința de a pătrunde în el. Altfel nici tu nu voiești să intri în lăuntrul lui și nici el nu ți se deschide. Poate de aceea, spune Sfîntul Marcu Ascetul că Hristos se așează de la Botez în altarul inimii noastre ca Arhiereu (*Despre Botez*, Filoc. rom. vol. I), așteptînd ca și noi, împărtășii de jertfa Lui, să-i aducem Lui jertfele noastre.

Așa cum Hristos se face prin aceasta factorul de trezire și într-un fel purtătorul conștiinței noastre, tot așa cel ce pătrunde prin durerea sa pentru altul în ființa lui, asumă conștiința aceluia pentru a o face mai sensibilă, prin sensibilitatea proprie ce i-o infuzează. Cei răi, nu pot intra unul în altul. Nu voiesc și nu pot să intre unul în altul și să se primească. Totuși se influențează și ei. Dar se influențează prin întărirea reciprocă în voința de a rămânea străini unul altuia, dușmani, despărțiți. Iadul e și el o mare adunare. Dar o adunare unită cu singurătatea cea mai tristă și mai dușmănoasă. Dimpotrivă, în penetrarea celui ce se jertfește în cel pentru care se jertfește, cu sensibilitatea lui dureroasă pentru acela, are loc înfăptuirea unei interiorități reciproce reale, a unei intimități maxime, sau mereu sporite, după chipul celei dintre eurile trei-mice și din puterea ei, dacă ea ni se infuzează de Hristos, care aduce în relația Sa cu noi aceeași unitate în iubire pe care o are cu Tatăl. Această interioritate reciprocă face explicabilă suferința pentru celălalt pînă la moarte, după ce aceeași suferință l-a deschis la început pe cel pentru care suferea. Ea face explicabilă suferința celui ce a pătruns în interiorul celuilalt pînă la moarte, dar în așa fel că cel ce suferă pentru acela nici nu-și mai dă seama că suferă pentru altul, ci socotește că suferă pentru sine însuși.

Dacă prin ierarhii și preoții Bisericii se exercită în continuare arhieria lui Hristos și e operativă starea Lui de jertfă, urmarea ar fi ca ierarhii și preoții Bisericii, ca organe văzute ale Lui să simtă și ei această durere a lui Hristos, pentru suferințele credincioșilor încredințați lor și în general pentru oameni, fie că sînt suferințe actuale, fie în perspectivă. Cuvenit este ca rugăciunile acelor prezentate lui Dumnezeu de Hristos «cu strigare și cu lacrimi» (Evr. V, 7), ca ale Sale proprii, ca să fie scăpați de moartea lor, ca și cînd ar fi moartea Sa, să fie prezentate în același fel de ei, dacă prin ei lucrează Hristos însuși în chip văzut arhieria Sa. Căci dacă ceea ce se spune la Evr. V, 7 despre Hristos, se referă la oameni, și ceea ce fac în chip văzut ierarhii și preoții Bisericii se referă la oameni. Adică să se roage pentru oameni, ca pentru ei înșiși. «În zilele trupului Său, El a adus, cu strigăt tare și cu lacrimi, cereri și rugăciuni, către Cel ce putea să-l mîntuiască din moarte și auzil a fost pentru buna Sa cucernicie».

Episcopul și preotul trebuie să aibă scrise nu numai pe hîrtia pomelnicilor numele celor pentru care li se cere să se roage, ci și în inimile lor, cum avea arhierul Vechiul Testament scris pe engolpion, piesă așezată pe piept, dar însemnînd «în sîn», numele celor 12 seminții ale lui Israil (Ieș. 39). El e îndatorat ca de cîte ori își privește engolpionul să se roage pentru cei încredințați lui de Hristos odată cu engolpionul, sau înscrisi în el, sau mai precis în inima lui. La fel, preotul de cîte ori își privește crucea pe care o poartă pe piept, trebuie să se gîndească la jertfa lui Hristos pentru mîntuirea păstoriților săi și la jertfa la care este chemat el pentru ei.

Preotul are o comunitate restrînsă, pentru ca să-i aibă pe toți păstoriții săi la inima sa, cu toate greutățile și ispitele lor, trăind ca ale sale, toate durerile și luptele lor sufletești, prezentînd cererile lor lui Dumnezeu cu strigăt și cu durere «proprie, cerînd lui Dumnezeu să le audă și să le îplinească și să-i mîngie și să-i ajute, ca și cînd ar cere acestea pentru sine. Să-i aibă la inima sa, să-i stea la inimă crucea sau jertfa pentru ei, să se roage pentru ei, ca pentru «fiii» săi adevărați, ca un tată pentru copiii săi. Iar aceasta o va putea face, avînd mereu trează conștiința că are sălășluit în sine pe Hristos, ca Arhierul, care prezintă El însuși prin preot cererile parohienilor lui către Tatăl cu strigare și cu lacrimi.

Prin aceasta unirea parohienilor săi în sine, va fi o unire a lor în Hristos. Și aceasta este Biserica: unirea credincioșilor în Același Hristos, prin același preot, sau prin același episcop, sau în comuniunea lor în Hristos.